

Л.О. МАТЛАГА, здобувач, Тернопільський національний економічний університет

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ФАКТОР МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Розглянуто основні тенденції розвитку банківської системи України та особливості процесу капіталізації вітчизняних банківських установ і висвітлено причини її низького рівня. Досліджено основні показники діяльності банківського сектора, структуру власного капіталу банківських установ та його частку відносно активів. Визначено основні джерела нарощування розмірів власного капіталу банку і здійснено вибір щодо найбільш ефективного у сучасних умовах.

Рассмотрены основные тенденции развития банковской системы Украины и особенности процесса капитализации отечественных банковских учреждений и отражены причины ее низкого уровня. Исследованы основные показатели деятельности банковского сектора, структура собственного капитала банковских учреждений и его часть относительно активов. Определены основные источники наращивания размеров собственного капитала банка и осуществлены выбор относительно наиболее эффективного в современных условиях.

Basic progress of the banking system of Ukraine and feature of process of capitalization of home bank institutions trends are considered and reflected reasons of her low level. Basic performance of bank sector indicators, own capital of bank institutions structure and his part, are investigational in relation to assets. The basic sources of increase of sizes of property asset of bank are certain and carried out choice in relation to most effective in modern terms.

Ключові слова: банківські установи, капіталізація, адекватність, власний капітал банку, фінансова стабільність.

Вступ. Сьогодні, в умовах нестабільного розвитку економіки, однією з проблем вітчизняної банківської системи є підтримка її стабільності та надійності, завдяки чому банки можуть виконувати свої функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів. Досвід країн з ринковою економікою свідчить, що створення стабільної й ефективної економіки можливо лише за умови функціонування адекватного ринковим відносинам банківського сектору.

Одним із важливих чинників, котрі забезпечують можливість нашої банківської системи здійснювати значний позитивний вплив на економіку, розширювати банківські послуги, не допускаючи при цьому значних ризиків і відповідно зберігаючи надійність системи, є капіталізація.

Важлива умова економічного зростання держави – це надійна банківська система. В умовах загострення конкурентних відносин на вітчизняному банківському ринку важливого значення набувають нові підходи до розроблення ресурсної політики, зокрема заходи, спрямовані на формування достатнього за обсягами власного капіталу.

За таких умов безперечно важливим завданням є подальше дослідження необхідного обсягу власного капіталу у забезпеченні надійності, стабільності та ефективності вітчизняної банківської системи й обґрунтування основних напрямів

підвищення рівня її ефективності, що й зумовлює актуальність зазначеної теми та її практичну вагомість.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Сьогодні проблема капіталізації та її впливу на стійкість і надійність банківського сектору загалом інтенсивно досліджується науковцями. Особливості розвитку банківського сектору України та його капіталізації, тенденції даного напрямку, а також можливі шляхи збільшення капіталу банками України висвітлені в працях А.Герасимовича, О.Дзюблюка, Н.Думаса, А.Косого, О.Лаврушина, І.Ларионової, А.Мороза, Л.Примостки, П. Роуза та інших.

Однак, незважаючи на значні результати наукових досліджень, не вирішеними залишаються питання щодо вибору джерел нарощування власного капіталу банків, а також проблеми стабільності та надійності банківського сектору загалом.

Постановка завдання. Для розробки науково обґрунтованих методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування власного капіталу комерційного банку та факторів, що впливають на стабільність і надійність банківської системи, а також розробки рекомендацій щодо вдосконалення управління джерелами нарощування власного капіталу банків та забезпечення його достатності необхідно, перш за все, проаналізувати сучасний стан необхідного обсягу капіталу, який є у розпорядженні банківських установ та управління ним. Варто також дослідити основні джерела нарощування розмірів власного капіталу банку і здійснити вибір щодо найбільш ефективного у сучасних умовах.

Результати дослідження. В умовах інтеграційних перетворень відбувається взаємопроникнення, переплетення світових економік, наслідком яких є міграція капіталу. Тому кожній державі, у тому числі й Україні, необхідно зосередити увагу на підтриманні стабільності та надійності національної банківської системи, і зокрема на забезпеченості достатнім обсягом фінансових ресурсів. Це, в свою чергу, вимагає належного виконання банками своїх функцій та підвищення ефективності їх функціонування.

Стабільне функціонування банківської системи має непересічне значення для забезпечення поступального соціально-економічного розвитку в Україні, мінімізації фінансових ризиків для всіх учасників розрахунків, скорочення неплатежів, активізації кредитних відносин, незмінності інвестиційних та ощадних стратегій економічних агентів, зростання добробуту населення, а відтак — підвищення ефективності економічних процесів в Україні та її фінансової системи. Ефективність діяльності банківської системи України значною мірою залежить від рівня її капіталізації, який сьогодні є недостатнім.

Сьогодні однією з проблем вітчизняної банківської системи є підтримка її стабільності, надійності та ефективності, завдяки чому банки можуть виконувати свої функції із забезпечення економіки достатньою кількістю фінансових ресурсів. Затяжна фінансова криза та проблеми у банківських секторах національних економік спостерігаються сьогодні у всьому світі. На міжнародному рівні визнано, що в даний час світова економіка перебуває в стані рецесії і водночас в очікуванні нової кризової хвилі. На думку представників МВФ [5, с.9], головними викликами є

бюджетна стабілізація і зниження боргового навантаження, а також подальша імплементація реформ у фінансовому секторі, зокрема у банківському.

Для розуміння процесів, які очікуються в сфері капіталізації банківського сектору України, важливо проаналізувати найістотніші зрушення в нинішньому розвитку банківського бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1- Окремі дані щодо діяльності банків України у 2007 – 2011 рр.

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011р.
Кількість банків за реєстром	198	198	197	194	198
Кількість діючих банків	175	184	182	176	176
Кількість банків на стадії ліквідації	19	13	14	18	21
Кількість банків з іноземним капіталом, у тому числі із 100 %-им іноземним капіталом	47 17	53 17	51 18	55 20	53 22
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9
Статутний капітал діючих банків, млн.грн.	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865
Частка статутного капіталу в пасивах, %	11,6	12,9	13,1	14,6	14,7

(розроблено автором на основі джерела[1, с.177])

З дослідження видно, що станом на 01.01.2012 р. в Державному реєстрі банків зареєстровано 198 банків, що збільшилось порівняно із минулим роком (у 2010 році – 194 банки). Серед зареєстрованих банків діючих нараховується 176 [6, с.116]. Згідно із даними на 01.01.2012р. 21 банківська установа перебуває на стадії ліквідації, а в одному банку (ПАТ «Інпромбанк») продовжує діяти тимчасова адміністрація. Крім цього, простежується зменшення кількості банків з іноземним капіталом упродовж досліджуваного періоду з 55 до 53 одиниць, проте зросла кількість банківських установ зі стовідсотковим іноземним капіталом з 20 до 22 одиниць; не дуже сприятливим явищем є збільшення кількості банків, що перебувають у стадії ліквідації, з 18 до 21.

У контексті розвитку даної проблеми варто також відзначити, що упродовж трьох років відстежується чітка тенденція до збільшення абсолютної суми як статутного, так і власного капіталу банківської системи: на 26 008 млн. грн., або у 1,1 рази та на 17 762 млн. грн., або в 1,1 рази порівняно з 2010 р. Враховуючи вимогу НБУ щодо нарощення статутного капіталу, банки збільшили його розмір порівняно з 2010 р. на 84,8%, а його частка у власному капіталі зросла на 1%(рис.1). Станом на 01.01.2012р. 54 банки не виконували вимогу стосовно нарощення розміру статутного капіталу до 120 млн. грн. до початку 2016 р.

З наведених даних можна зробити висновок, що особливістю банків України є висока питома вага статутного капіталу у структурі власного капіталу, частка якого станом на 01.01.2012р. становила 110%. Збільшення як суми, так і частки статутного капіталу банків упродовж аналізованого періоду підтверджує їхнє намагання

підвищити рівень капіталізації саме за рахунок нарощення цієї складової власного капіталу.

Чим вищий капітал, тим вища стійкість банку, тобто власний капітал банку слугує забезпеченням по всіх його операціях – від видачі кредитів до купівлі цінних паперів. При цьому незначний обсяг власного капіталу помітно знижує інвестиційні можливості кредитної установи.

Проблема капіталізації – це проблема загальної фінансової стабільності та автономності банківської системи, а отже, проблема належного обслуговування банками прийнятих на себе грошових зобов'язань. Проблема капіталізації – це проблема формування фінансового підмурку банківської системи. Від його якості залежить надійність всієї економічної системи та динаміка подальшого розвитку.

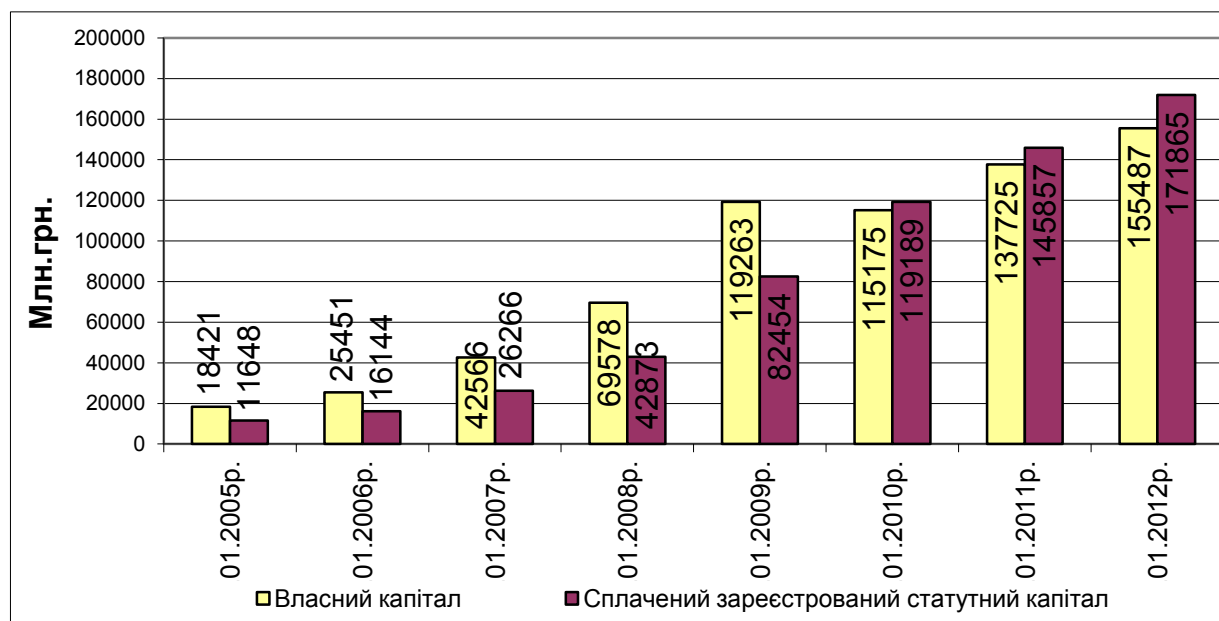

Рис. 1- Динаміка власного та статутного капіталу банків України станом на 1.01.2012р. [3]

Весь 2009-й рік українські банки переживали кризу ліквідності. У січні – лютому минулого року кореспондентські рахунки банків зменшилися на 19,2%. Причиною був відтік депозитів з банків, у тому числі великих. У березні – липні ситуація поліпшилася – коррахунки банків збільшилися на 63%. Але за підсумками року падіння всеодно склало 13,8% (до 16,1 млрд. грн.)

Зменшення довіри – це саме той час, коли позитивна репутація надійної і стабільної фінансової установи є основним капіталом будь-якого банку. Більшість українських банків виявилися не готовими до випробування в жорстких умовах інформаційного пресингу вітчизняних засобів масової інформації і втрачали свої позиції в рейтингах довіри громадськості.

Проте у 2011 році спостерігається поступове відновлення довіри вкладників, що сприяло закріпленню позитивної тенденції до нарощування депозитної бази (рис. 2). Протягом 2011 року залишки коштів фізичних осіб збільшилися на 13,1%, але досить високою залишається частка депозитів на вимогу, яка становить 36% та депозитів на термін до одного року – 31%. Переважання короткострокових депозитів робить ресурсну базу, яка сформована за рахунок залучених коштів,

нестабільною і стримує розвиток довгострокового кредитування для розвитку економіки України.

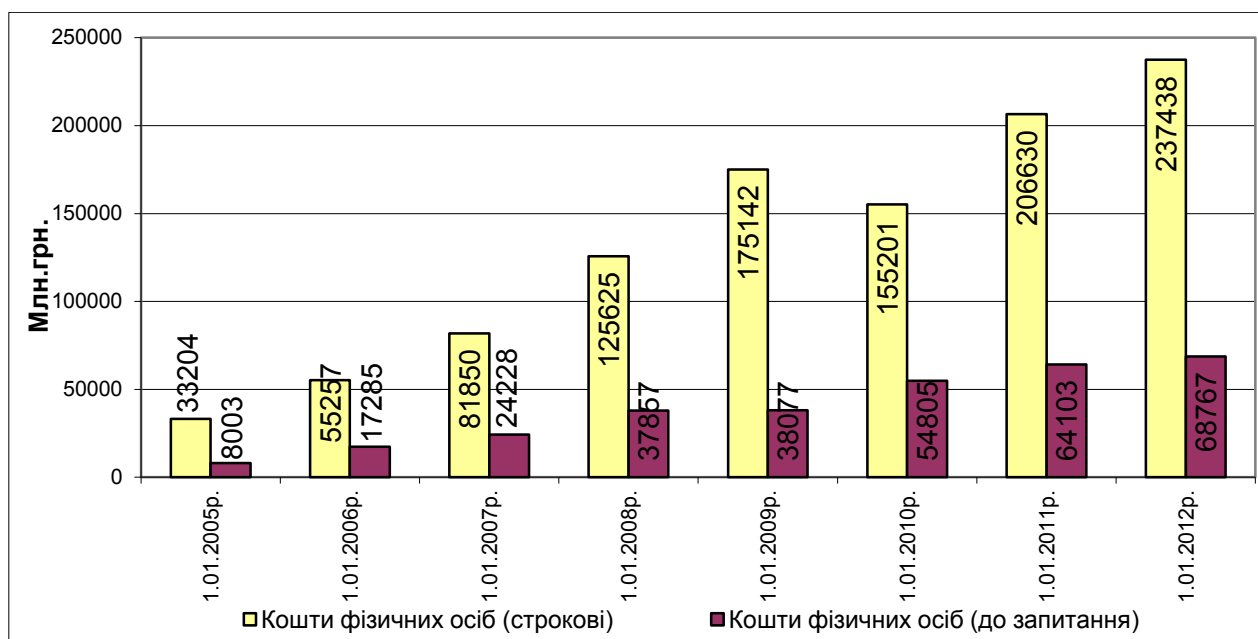

Рис. 2- Динаміка коштів фізичних осіб [3]

У цілому по системі (згідно з попередніми підсумками роботи банків НБУ на 01.01.2012) кошти фізичних осіб на рахунках банків трохи зросли – на 1,13%. Але головне – змінилася структура уподобань. Строкові вклади зросли на 13%, а поточні рахунки виростили на 6,8%.

Протягом 2011 року обсяг депозитів фізичних осіб повільно зростає. Вкладники принесли у банки близько 35 мільярдів гривень. Хоча тенденція поживлення депозитного бізнесу виглядає досить загрозливою з огляду на значну кількість невирішених проблем на банківському ринку.

Варто також відмітити, що досить важливою проблемою залучених ресурсів залишається їх короткостроковість, що може викликати при наданні довгострокових кредитів розрив ліквідності. У свою чергу, низька ліквідність банку спричиняє втрату бази клієнтів, їх довіри, що ускладнює залучення ресурсів і доступ банку до інших джерел фінансування для підтримки ліквідності.

Поповнюючи обов'язкові резерви на вимогу НБУ, банки мають від'ємні фінансові результати, а також проблеми з ліквідністю. В умовах песимізму зовнішніх інвесторів та вимивання оборотних коштів корпоративних клієнтів, гроші населення – вкрай необхідний ресурс для українських банків, за який точиться жорстока конкурентна боротьба.

Тому забезпечення капіталу банків на рівні адекватному потребам економіки, що розвивається, яка характеризується зростанням основних макроекономічних чинників, є одним із пріоритетних завдань для банківської системи України. За таких умов необхідно збільшувати капітал банків, щоб вони були достатньо міцними для обслуговування різноманітних потреб клієнтів усіх форм власності й здійснення операцій на сучасному технологічному рівні.

І ще однією важливою проблемою, на наш погляд, є перевищення темпів зростання активів банків України порівняно з темпами зростання їхнього капіталу в останні роки, підвищення з боку НБУ нормативу адекватності капіталу перетворили проблему капіталізації банків, яка раніше мала адміністративний характер, на економічну проблему [4, с.185].

З дослідження видно (табл. 2), що за 2006-2011 рр. за багатьма показниками темпи приросту були досить високими. Так, чисті активи зросли у чотири рази (у 2006 році вони становили 213,9 млрд.грн., а у 2011 році – 1054,2 млрд.грн.); власний капітал банківських установ зріс майже у п'ять раз (у 2006 році він становив 25,5 млрд.грн.) Станом на 01.01.2012 року величина активів банків становила 1054,2 млрд.грн., а власного капіталу 155,4 млрд.грн.

Однак, незважаючи на це, капіталізація відбувається за рахунок збільшення кількості банків, а не за рахунок їх фінансового зміцнення, що породжує проблему можливих банкрутств банків.

Окрім цього, простежується тенденція щодо зменшення частки капіталу в структурі зобов'язань, при цьому відбувається збільшення коштів суб'єктів господарювання, а особливо коштів фізичних осіб. Таким чином, банки оперують, переважно, залученими коштами.

Таблиця 2- Основні показники діяльності банків України за період із 2008 по 2011 роки

Показники	Роки				
	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012
Кількість зареєстрованих банків	198	198	197	194	198
Чисті активи	599396	926086	880302	942088	1054280
Темп зростання, %	-	154	95	107	111
Власний капітал банків	69578	119263	115175	137725	155487
Темп зростання, %	-	171	96	119	112
Зобов'язання банків	529818	806823	765127	804363	898793
Темп зростання, %	-	152	94	105	111
Кредитний портфель	485368	792244	747348	755030	825320
Темп зростання, %	-	163	94	101	109
Депозити фізичних осіб	163482	213219	210006	270733	306205
Темп зростання, %	-	130	98	128	113

(розроблено автором на основі джерела [1, с.165])

Для вирішення проблеми підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України, що нині є вкрай нагальною, банкам було б доцільно в першу чергу поліпшити якість капіталу та забезпечити достатній рівень покриття ним ризиків, що приймаються банками.

Очевидно, з метою підвищення капіталізації банківського сектору банкіри повинні також проводити політику управління ризиками, адекватну їх капітальній базі.

Банкам необхідно стимулювати залучення власного банківського прибутку для інвестицій у капітал [2, с.10]. З метою його збільшення за рахунок прибутку пропонуємо звільнити від оподаткування частину прибутку кредитних установ, спрямовану на підвищення рівня їх капіталізації, стимулювати інвесторів звільненням від податків на прибуток, який спрямовується на капіталізацію банків. Високий її рівень можна забезпечити лише за умови, якщо рентабельність банківської діяльності буде інвестиційно привабливою, для чого необхідно значно знизити витрати банківських установ.

Одна з головних проблем при реалізації будь-якої стратегії капіталотворення банку – це балансування інтересів дрібних акціонерів, великих акціонерів та менеджерів банку.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, щоб вирішити проблему щодо підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України, банкам було б доцільно:

1) поліпшити якість капіталу та забезпечити достатній рівень покриття ним ризиків, що приймаються банками;

2) стимулювати залучення власного банківського прибутку для інвестицій у капітал шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку кредитних установ, спрямовану на підвищення рівня їх капіталізації, стимулювати інвесторів звільненням від податків на прибуток, який спрямовується на капіталізацію банків;

3) стимулювати приплив капіталу у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі портфельних інвесторів;

4) з метою уникнення можливого деструктивного впливу міжнародних фінансових потоків на банківську систему України, потрібно встановити економічну межу оптимального впливу зарубіжного капіталу на вітчизняні банки на рівні 40-45% від капіталу усіх банків;

5) збільшувати показник адекватності капіталу через консолідацію банківської системи України (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, їх реорганізація).

Підсумовуючи, можемо зазначити, що зростання капіталізації — головна передумова широкомасштабної участі українських банків у соціально-економічному розвитку країни. Підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків посилить їх конкурентоспроможність на світовому фінансовому ринку і забезпечить стабільність та надійність усієї економіки України на шляху інтеграції у світове господарство.

Список літератури: 1. Бюлетень Національного Банку України. – 2012. – №1. – 165 с. 2. *Лютый І.* Фінансово-економічна криза 2008-2010 рр.: деякі чинники та уроки // Вісник Національного банку України. – 2011. – №1. – С.10 – 16. 3. Офіційний сайт Національного банку України // www.bank.gov.ua. 4. *Панасенко А.А.* Формирование и рост собственного капитала банковских учреждений Украины // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 185 – 198. 5. *Сколотяний Ю.* Оздоровлення за океаном і в нашому болоті // Дзеркало тижня. – 2010. – №37(817). – С.9. 6. Структура активів, капіталу і зобов'язань банків України станом на 01.01.2011р.// Вісник НБУ. – 2012. – №2. – С.116 – 125.

Поступила в редакцію 04.04.2012р.